
VOORUIT, EEN FEESTPALEIS MET LEGE NISSEN EN KALE SOKKEL

Van het Feestpaleis Vooruit zijn geen gevelplannen bewaard; evenmin een lastenkohier, uitvoeringsplannen of werfverslagen.¹ Wel blijkt uit twee tekeningen, die de architect Ferdinand Dierkens op 3 december 1911 maakte, dat hij beeldhouwwerk op de voor- en achtergevel voorzag.² De originelen werden niet teruggevonden. Wel bezit AMSAB, het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging een door Dierkens ondertekende foto van de voorgevelschets op schaal 1/50, gedateerd 6 januari 1912.

Op die schets komen in de zes ondiepe nissen op de smalle muurpartijen, die de scheiding van de elkaar afwisselende smalle en brede traveeën van de eerste verdieping vormen, meer dan levensgrote en langgedrapeerde figuren voor. De vraag van Rik Stallaert in "*Onder Dak*" of de nissen voorzien waren om beelden van socialistische voormannen in op te stellen, dient dus volgens het concept van Dierkens negatief beantwoord te worden.³

Bovenaan werd geen nis voorzien. Halverwege de twee zijtorens prijkte op een kolom een wereldbol, zinnebeeld van de Internationale. De kolom was geflankeerd door twee zittende vrouwenfiguren. Deze groep werd bij de definitieve uitvoering gewijzigd in een overkoepelde gebeeldhouwde nis. De koepel roept reminiscenties op aan het bijenkorfmotief, zinnebeeld van de coöperatie.

De achtergevelschets draagt centraal boven de kroonlijst een sokkel. Bovenop prijkt een *"Vrouwe Socialismus"*, een triomferende Marianneachtige figuur.

De tekeningen zijn te vaag om een nauwkeurige beschrijving van de beelden toe te laten.

De aankondigingsfolder van de openingsfeesten, die op 15 en 16 augustus 1914 zouden doorgaan, gaf de tekeningen van Dierkens, maar in de tekst las men: *"Aan de gevel komt weldra een prachtig arbeidersbeeld "Hij heersche" van onzen knappen vriend Jules Van Biesbroeck, zoon."*

Twee maanden voordien al pakte de krant *"Vooruit"* uit met een uitvoerige beschrijving, waarin er sprake was van twee sculpturen. *"Van den voorgevel heeft men tusschen de twee flanktorens eene prachtige gebeeldhouwde nis, die zich krachtig tegen den dom afsteekent, en waarin het alegorisch figuur van den beeldhouwer Van Biesbroeck "De heerschende Werkman" komt. Aan den achtergevel heeft men op de kroonlijst eene mooie kuif geplaatst, weelderig van vormen, en welke op de vier hoeken komt uitlopen tegen de reusachtige zinnebeelden der wijsheid die den tempel kronen."*⁴

Het voorgevelbeeld bestond al in 1904 in gips.

Het bevond zich echter niet in de eerste grote tentoonstelling, die Van Biesbroeck Jr dat jaar hield in het atelier in de Bakkerij Vooruit op de Nijverheidslaan, 289, thans Nieuwe Vaart. De tentoonstelling liep er van 27 maart tot 4 april.

Men wou wellicht het verrassingseffect behouden voor 1 mei, dag waarop het beeld in de arbeidersstoet op een praalwagen zou meegevoerd worden. Deze wagen droeg het opschrift: *"Gegroet, O Werker - Uw Rijk / Brengt Brood Vrijheid Vrede"*. Hij was met groen versierd en beladen met een tiental jonge meisjes in witte gewaden en met bloemenkransen op het hoofd.

In het blad *"Vooruit"* van 2-3 mei werd er de loftrompet over gestoken: *"De grote, schoone feestwagen was de clou van onzen meistoet. Onze vrienden vader en zoon Van Biesbroeck halen weer - om uit de gewoonte niet te gaan - eere van hun werk. De wagen stelde voor: de wereld beheerscht door den Arbeid, voorgesteld door een grooten man, in werkkostuum.*

Wat kalm, gerust arbeidersfiguur! Wat adel en bewustzijn in dien werkmán! Daar is juist de moeilijkheid der kunst. Sterkte zonder lompeid, arbeid zonder gemeenheid, ziedaar het groot problema dat onze artísten opgelost hebben. Vrienden Van Biesbroeck, gij hebt uw gedacht ten volle verwezenlijkt. De arbeid koning, meester, gebieder over de wereld, voor wie wij van nu af bloemen strooien, kransen vlechten en zangen aanheffen, hetgeen de wagen in zijn geheel uitstekend voorstelt. Merci aan de gezellen Van Biesbroeck en allen die hen hielpen. En excelsior! Steeds hooger en beter! Uw arbeidskoning zal blijven, wij behouden hem voor Ons Huis, hij is het waard."

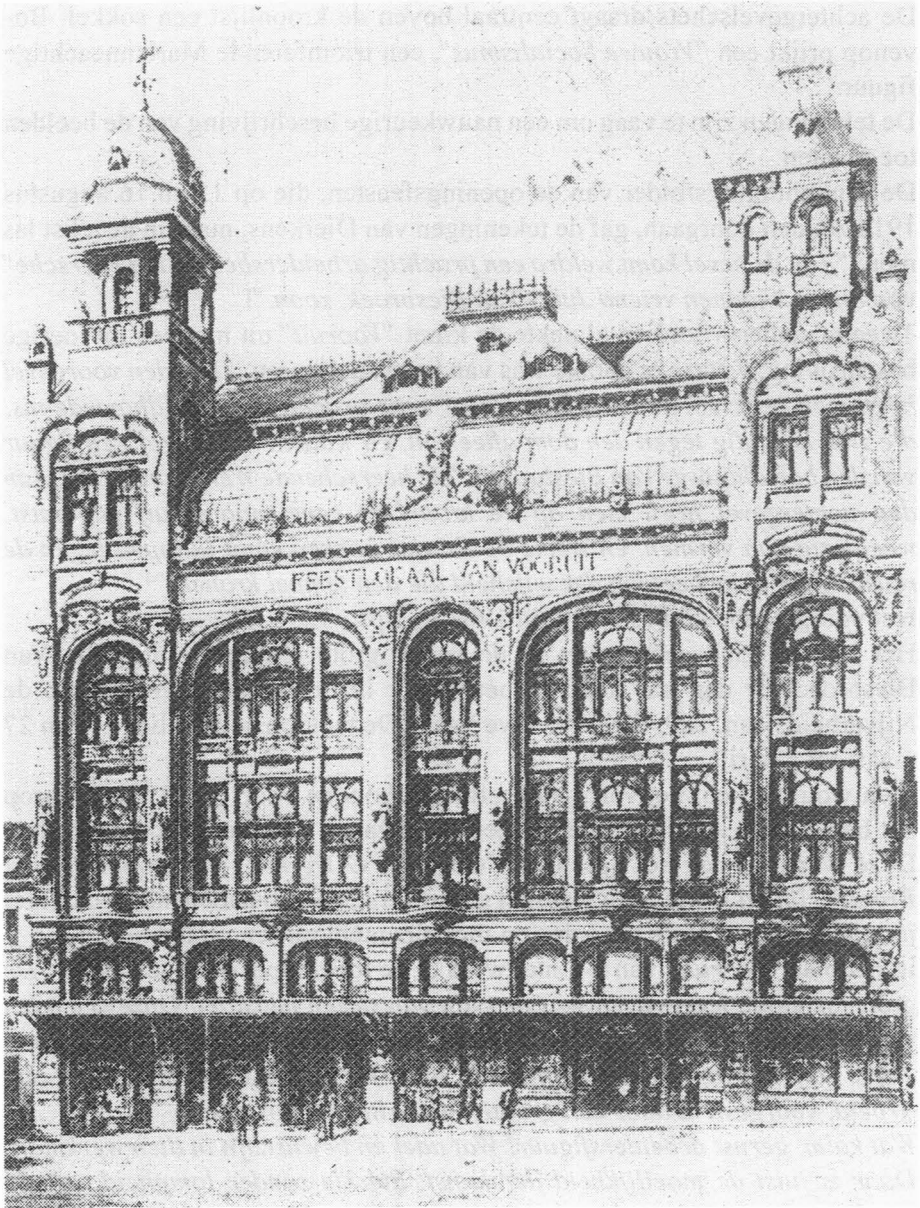

Fig. 1. Schets van de voorgevel van het Feestpaleis volgens Ferdinand Dierkens (1911).

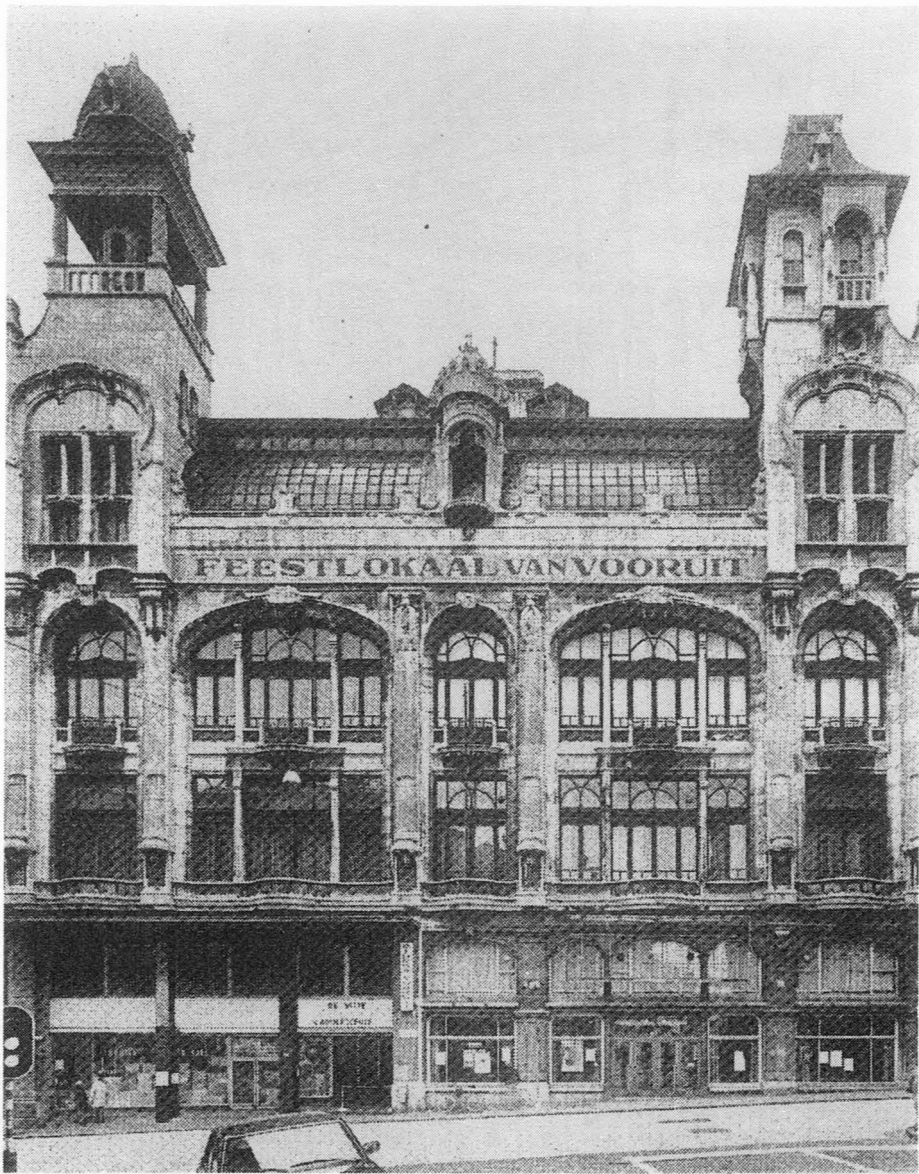

Fig. 2. Voorgevel van het Feestpaleis vóór de restauratie en opknapbeurt.

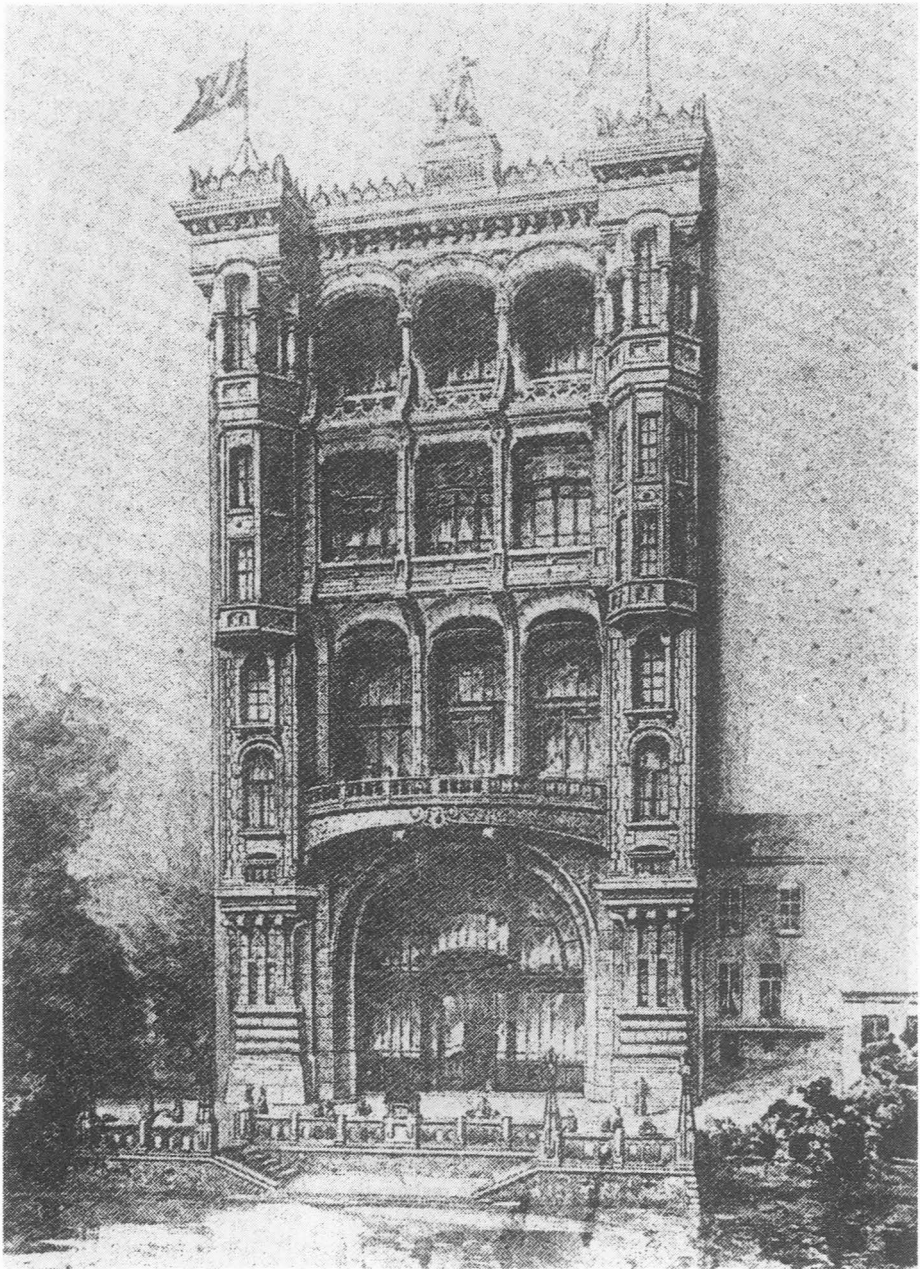

Fig. 3. Schets van de achtergevel van het Feestpaleis volgens Ferdinand Dierkens (1911).

Fig. 4. Achtergevel van het Feestpaleis vóór de opknapbeurt.

Fig. 5. "Hij Heersche" (gips) - atelierfoto - (A. Walgraef).

Deze praalwagen, gefotografeerd op de hoek van de Zonnestraat en het Koophandelsplein, werd in de *"Volksalmanak Vooruit"* van 1905 gepubliceerd.⁵

In het voorwoord van het ongedateerde, maar rond 1913 uitgegeven *"Album J. Van Biesbroeck"* schreef Edward Anseele: *"Al deze werkers-typen worden meesterlijk volledigd door "Hij heersche", den denkenden Arbeider die, kalm neerzittend, eene reuzenkracht laat raden door majesteit verheerlijkt."* De foto droeg het tweetalige onderschrift: *"Hij Heersche (Schets van beeld tot versiering van 's werkers paleis te Gent) - Qu'il Règne (Esquisse pour figure décorant le palais ouvrière à Gand)"*.

In ditzelfde album komt eveneens een afbeelding voor van een versierde haard. De zijvazen en de middenfiguur zijn slechts ten dele weergegeven.

DE TRIOMF VAN DEN ARBEID

Praalwagen uit den Geursohen Meistoet van 1904

Fig. 6. Praalwagen met "Hij Heersche" in de 1 Meistoet van 1904. (Copyright AMSAB).

Uit een atelierfoto blijkt dat Van Biesbroeck als middenfiguur soms een ander beeld gebruikte, nl. een kleine versie van "*Hij Heersche*". Avanti, die in de eerste uitgave van zijn "*Een Terugblik*" over de stoet van 1904 zweeg, evenals over het beeld, publiceerde het plaaster in de tweede uitgave, met de vermelding "*Uit de tentoonstelling zijner werken*".⁶ Wellicht werd de expositie bedoeld die van 1 november 1916 tot 28 januari 1917 in het Feestlokaal liep en waarop o.a. 28 beeldhouwwerken van Van Biesbroeck te zien waren, die hij na zijn vertrek naar Italië te Gent achterliet. Op 10 mei 1913 werd hij uit de bevolkingsregisters te Drongen uitgeschreven voor Bordighera aan de Ligurische kust. Op diezelfde tentoonstelling waren er ongeveer 250 stukken uit de verzameling van senator Coppieters. In de monografie, die Fernand Arnaudiès in 1931 te Algiers over de kunstenaar liet verschijnen, werd het beeld afgebeeld onder de benaming "*Il trône*", maar het werd niet vermeld in de tekst of in de overzichtslijst van sculpturen.⁷

Fig. 7. Versierde haard "Haard en Liefde" - atelierfoto - (A. Walgraef).

Dat het beeld niet op de voorgevel van het Feestpaleis kwam is ongetwijfeld te wijten aan de oorlog. Op 4 augustus 1914 vielen de Duitsers België binnen. Gent werd bezet op 12 oktober.

De nissen bleven ook na de oorlog leeg.

Halverwege 1925 schreef Van Biesbroeck een merkwaardige brief naar Eedje Anseele. Hij werd in 1979 gepubliceerd en gecommentarieerd in *"Camille Huysmans Geschriften en Documenten"* verzorgd door Denise De Weerd en Wim Geldolf.⁸

De manier van tekstweergave baart wel enige verwondering: alleen de voorzijde van de brief werd opgenomen; spellingsfouten werden verbeterd; ontbrekende accenten en leestekens aangevuld; sommige woorden bijgeschreven; andere dan weer weggelaten. Zodoende ging de zo karakteristieke schrijfwijze van de kunstenaar verloren. We geven de tekst dan ook in zijn oorspronkelijke vorm weer.

De voorzijde:

"25 juin 25

Mon cher Anseele,

*Je ne vous ai jamais importuné par mes demandes de faveurs je crois pourtant le moment venu pour vous prier d'interceder auprès de notre ami Huysmans en sa qualité de ministre des Beaux-Arts pour faire redresser et remettre au point ma situation artistique - Je n'aurais jamais rien à espérer d'un gouvernement catholique ou libéral si vous ne voulez pas vous y intéresser. l'on m'enterrera bel et bien - Mon casier artistique est complètement vierge. c'est-à-dire; j'ai 51 ans et jusqu'à ce jour je n'ai eu ni: subsides, ni commandes du gouvernement, je ne suis représenté dans aucun musée de Belgique, nonobstant mes titres, médaille d'honneur à Paris, etc: etc.: Notre ami Huysmans ne pourrait-il s'intéresser à mon cas et de droit me faire entrer aux musées de Bruxelles, Anvers et Gand?
Ayez l'obligeance de m'appuyer et tout cela se fera cordialement, deux mots de votre main a ce sujet me seroient agreables."*

De keerzijde bevat zes summiere potloodschetsen op een rij met de onderschriften: "boer", "kolen", "...smit", "fabriek", "visher" en een laatste zonder onderschrift. Daaronder een schets met "Hij Heersche".

Links staat de tekst:

"En Hij Heersche? dit prachtig figuur ware hij niet geschikt voor 40e verjaringsfeest te herdenken?

Er moet mij lucratief werk besorgd worden mijn beste Anseele - Allons un bon coup d'épaule

Van Biesbroeck".

Rechts:

"Kan er niet aan gedacht worden aan de voltooiing van de facade van t'feestlocaal voor zijn 6 niches waar figuren in moeten komen".

Anseele schreef op de voorzijde volgende nota:

"Camille. Gij moet wat doen voor Jules - als gij maar enigszins kunst ver-

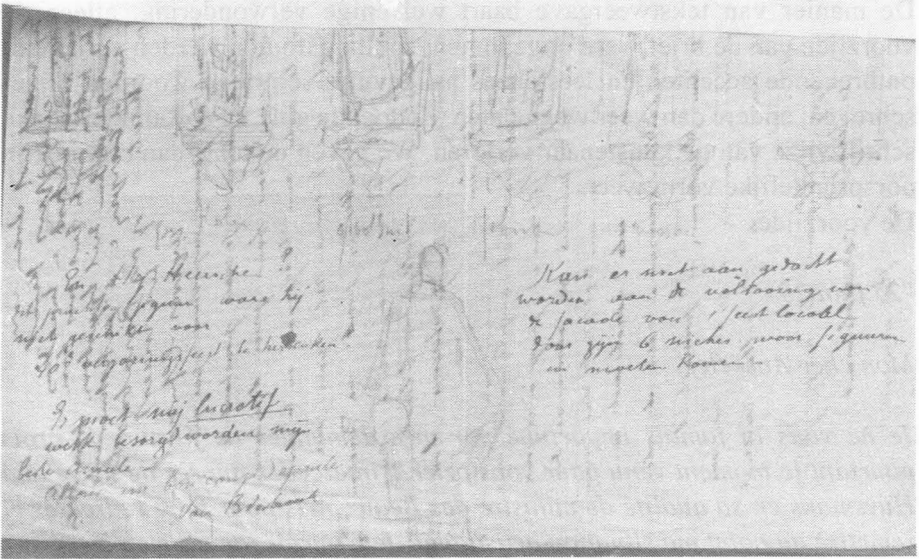

Fig. 8. Keerzijde brief dd. 25.06.1925 van Jules Van Biesbroeck aan Eedje Anseele. (Copyright Archief Camille Huysmans - Antwerpen). (A. Walgraef).

eert. Hij is een waar artist en tweedens zijn vader en hij hebben ons te Gent met hun groot talent met gansch hun ziel bijgestaan toen heel de burgerij en d'artistenwereld op ons Bara baschte om het meest.

*Gegroet,
Anseele".*

Blijkbaar vereerde Camille geenszins kunst. De brief werd geklasseerd. Hij kreeg op de voorzijde de annotatie: "17 juli 25 Sara", waarmee Huysmans' dochter, die kabinetsattaché was, werd bedoeld en op de keerzijde links werd een stuk papier gekleefd, dat gedeeltelijk de schetsen bedekte. In de lijsten van de kunstwerken aangekocht onder Huysmans' ministerie komt Van Biesbroeck niet voor.

De nissen aan de voorgevel bleven leeg. Het grote plaasteren beeld verdween spoorloos. Een klein gebronsd plaaster is bewaard in de Anseele-estichting.

En de achtergevel?

De "tempel" zou bekroond worden met de reusachtige zinnebeelden der wijsheid.

In de verslagboeken van de coöperatieve vinden we op 20 en 27 januari 1912 volgende fragmentjes:

"Dan is Anseele met Dierkens naar het huis Coppieters gegaan om te zien naar de maquette Van Biesbroeck voor de achterfacade van het nieuw Feestlokaal. Daar werd opnieuw het opbouwen van het nieuw Feestlokaal

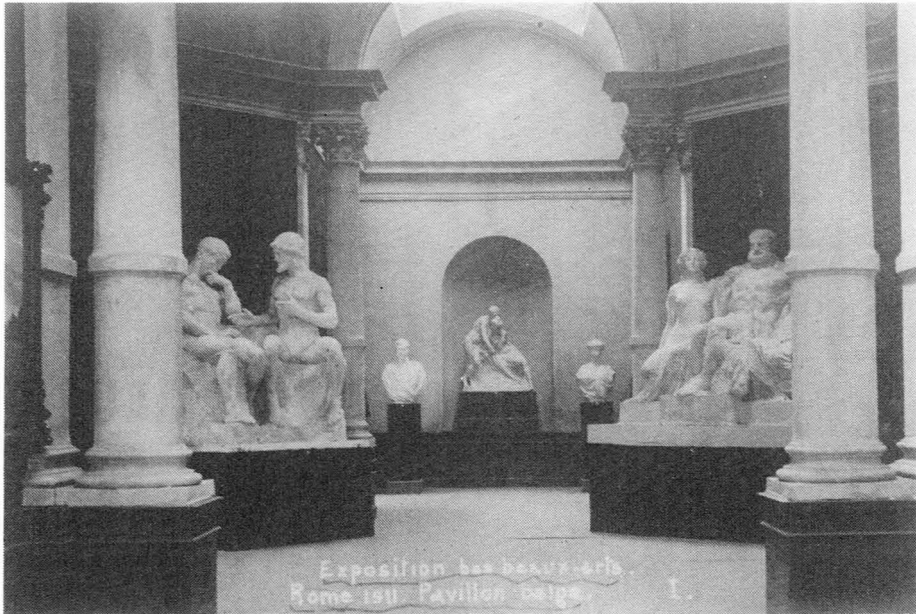

Fig. 8bis.

besproken. Coppieters verklaarde, wanneer hij geheel het werk mocht besturen, dat het lokaal in de maand april 1913 zou gereed zijn." (Openingsdatum van de Wereldtentoonstelling: 26 april);

en

*"Van Biesbroeck geeft in een schrijven de prijzen op voor het gieten in brons van het beeld voor de achterfade nieuw (sic) feestlokaal. Anseele zal verder met Van Biesbroeck onderhandelen."*⁹

Om welk beeld uit Van Biesbroecks oeuvre kon het gaan?

In het voorjaar van 1911 pakte hij uit met nieuw werk op de "*LXXX Esposizione Internazionale di Belle Arti della Societa Amatori e Cultori di Belle Arti*" in Rome. Drie beelden werden van zijn hand tentoongesteld: "*Eros*", de blinde liefde; "*Un saggio*", een wijsgeer; "*Forza, Bellezza e Saggezza*", Kracht-Schoonheid-Wijsheid.¹⁰

Het eerste beeld van dit in 1910 gerealiseerde werk valt buiten beschouwing. De wijsgeer, ook "*Le sage*" of "*Le philosophe*" genoemd, was geïnspireerd door verzen van Leconte de Lisle:

"Les Brahmanes muets et de longs jours chargés,

Ensevelis vivants dans leurs songes austères

Et des roseaux du Fleuve habitants solitaires,

Las des vaines rumeurs de l'homme et des cités

En un monde inconnu puisaient leurs voluptés."

De ongeïdentificeerde persoon, die model stond, figureert ook op het

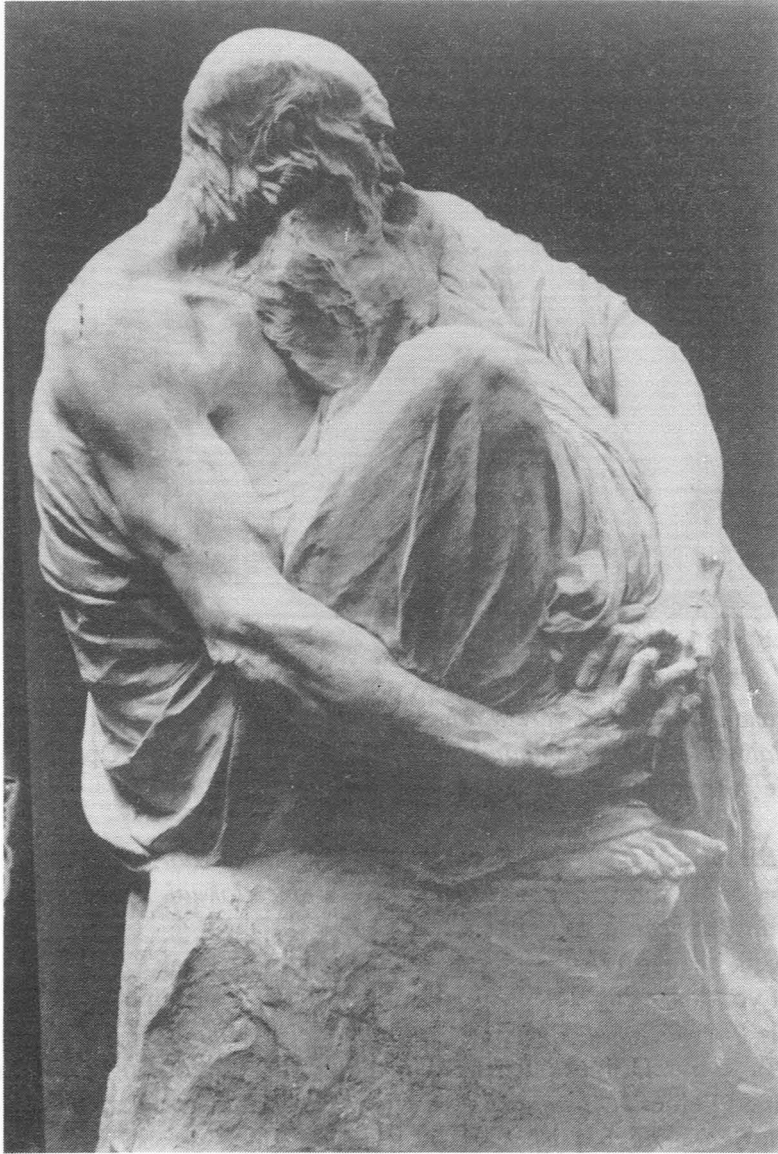

Fig. 9. "De Wijsgeer" (Catalogo Espositie Rome 1911).

François Laurentmonument. Het is de oude man links van de rechtsgeleerde. Hij geeft les aan drie kinderen met een boek in de handen. Hiervoor poseerden twee neven en een nichtje van de kunstenaar, nl. Pol (de oudste), Leon (de jongste) en Suzanne Van Gele.¹¹

Het beeld bevond zich medio 1927 in het Meisjesatheneum, Kortrijkse Steenweg, 12, te Gent.¹²

Van Biesbroeck gaf het, tesamen met "Eros" en tien andere plaasteren beel-

Fig. 10. Rechterzijde van het Prof. François Laurentmonument (A. Walgraef).

den op 12 april 1940 in depot aan Michel Thiery voor het Schoolmuseum. De aanwezigheid aldaar werd door Thiery's opvolger Robert Piette op 15 juni 1945 bevestigd. Na 1952 verdwenen alle beelden in duistere omstandigheden. Onverantwoordelijkheid van Academiegezagdragers, die met dit in-depot-geven geen enkel uitstaans hadden, maar - toevallig in het Berouw ondergebracht - meenden dit materiaal, dat niet met hun smaak strookte, te mogen verwijzen naar een afvalcontainer?...

Daar de steller van het artikel in *"Vooruit"* in 1914 het over de meervoudsvorm *"zinnebeelden der wijsheid"* had, mag dit beeld afgeschreven worden als mogelijke sokkelversiering voor het Feestpaleis.

Blijft de groep *"Schoonheid, Kracht, Wijsheid"* of *"Force, Beauté, Sagesse"*.¹³ Drie figuren zitten op een bank. Middenin troont een naakte Hercules, het onderlichaam met een doek bedekt, de armen op de rugleuning van de bank. Aan zijn rechterzijde zit een zinnelijk vrouwelijk naakt met bijna gesloten ogen. Slechts het rechterbeen is bedekt. De linkerarm hangt neer; de rechterhand houdt een roos, volgens de kunstenaar de mooiste bloem.

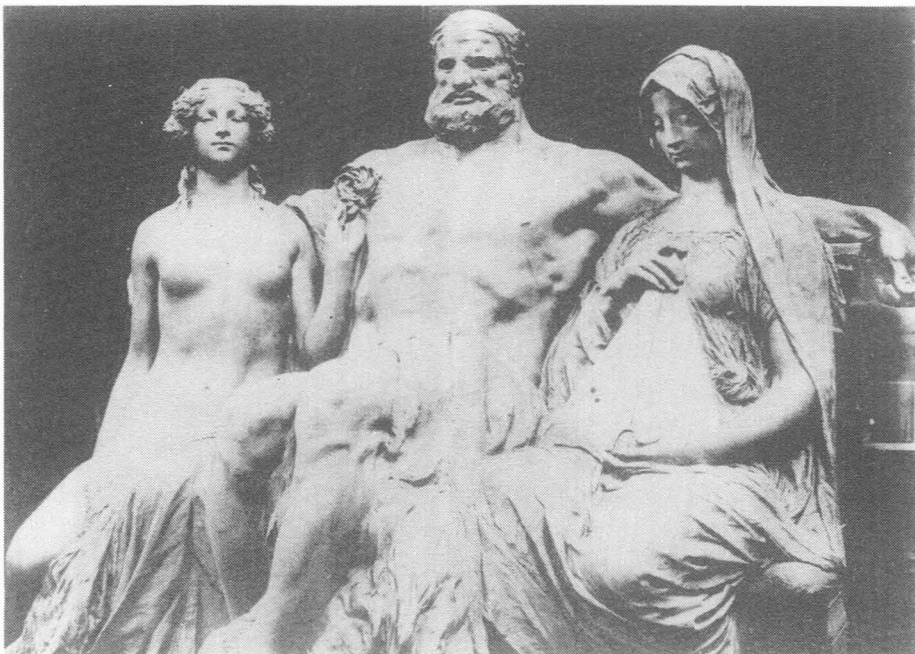

Fig. 11. "Schoonheid, Kracht, Wijsheid" - atelierfoto - (A. Walgraef).

Aan de linkerkzijde van Hercules zit een op Griekse wijze geklede en gesluierde vrouw met in de handen een driehoek. Haar ogen zijn naar beneden gericht.

De driehoek is het symbool van de loge. Zowel vader als zoon Van Biesbroeck waren leden van de Gentse werkplaats "*La Liberté*".¹⁴

Stéphanie Van Gele, Van Biesbroecks levensgezellin alleszins al sinds 1906, met wie hij in 1922 huwde, stond model. Ze deed dit ook voordien voor de twee figuren, die op het François Laurentmonument de rechtsgeleerde flankeren: rechts van hem een vrouw met een wetboek als symbool van de rechtsgeleerdheid, links een gesluierde vrouw met een wereldbol in de rechter- en een olielamp in de linkerhand, als symbool voor de wijsbegeerte. Vooral de gelijkenis tussen deze laatste figuur op het beeld van 1907 en "*De Wijsheid*" uit 1910 is treffend!

In 1926 stond ze model als vrouw met een kind op de arm op het Edmond Van Beverenmonument.

Later paste Van Biesbroeck deze maçonnieke groep centraal in een groter geheel, de zogenaamde "*Volkshulde aan de Schoonheid, de Kracht en de Wijsheid*" of "*Ideaal van de vooruitgang op alle gebied*". De drie figuren werden een fonteinmonument, het zogenaamde "*Waterkasteel*", geplaatst boven een waterval, die in het grote bassin viel en waarnaartoe panelen met verheven beeldhouwwerk liepen, 25 m lang en 2,10 m hoog. Er stonden 75

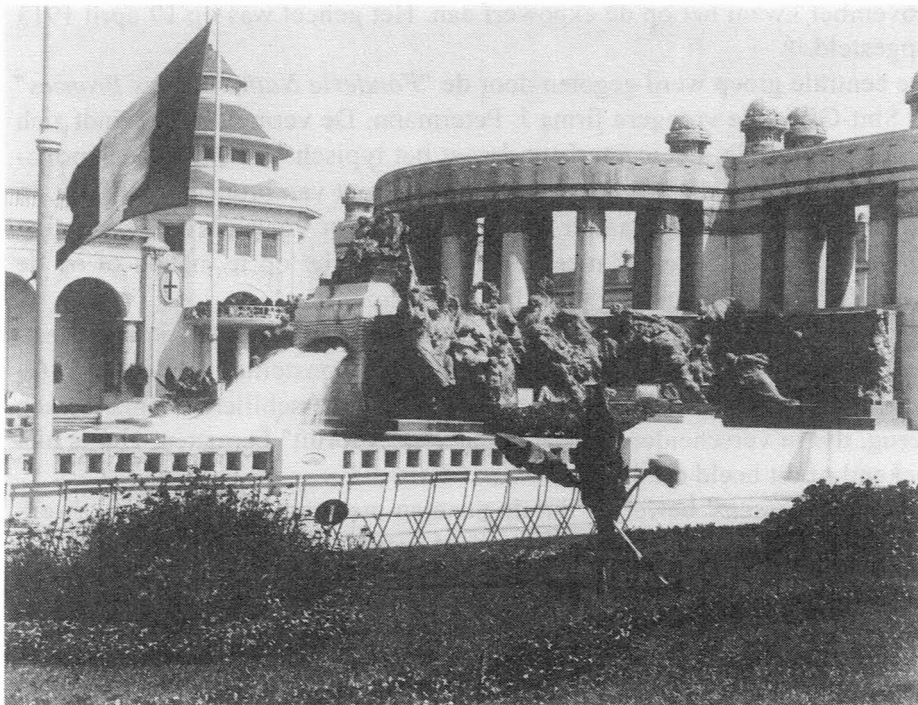

Fig. 12. "Waterkasteel" op de Wereldtentoonstelling van 1913 (Copyright S.A.G.).

figuren op in een golvende beweging met elkaar verbonden: landbouwers, mijnwerkers, zeelui, kunstenaars en wetenschappers.

In de gemeenteraadszitting van 30 december 1912 werd besloten het middestuk in brons te laten gieten, nadat het gemeenteraadslid De Smet volgend verslag had voorgelezen: *"Messieurs. En séance du 23 décembre, le Collège a proposé aux Commissions des finances et des beaux-arts réunies, de faire couler en bronze le groupe central de l'oeuvre nouvelle du sculpteur J. Van Biesbroeck, junior, intitulé: "Force, beauté, sagesse" et représentant "Hercule assis entre le vice et la vertu".*

Cette oeuvre, qui a déjà été admirée a l'étranger et dont vous connaissez la beauté et la valeur artistique, mérite largement la reproduction en bronze. Elle est destinée à figurer à l'Exposition Universelle, au fond de la cour d'honneur dans le château d'eau, le Collège se réservant de désigner ultérieurement l'endroit favorable où sera placé le panneau après l'Exposition. L'exécution du groupe, placement compris, coûterait fr. 8,000: l'intervention de l'Etat pour la moitié de la dépense sera demandée et selon toute probabilité obtenue.

*Nous vous proposons, Messieurs, de bien vouloir voter le crédit déjà approuvé par les Commissions compétentes."*¹⁵

Op 31 oktober 1912 was de helft van "De Volkshulde" gerealiseerd. Op 8

november kwam het op de expowerf aan. Het geheel was op 19 april 1913 opgesteld.¹⁶

De centrale groep werd gegoten door de "*Fonderie Nationale des Bronzes*" te Sint-Gillis, de vroegere firma J. Petermann. De vermelding bevindt zich op de linkerzijde. De rechterkant draagt het typisch Van Biesbroeckmonogram en het jaartal 1910, jaar van creatie en niet van bronzen realisatie. In tegenstelling met het plaaster kreeg het bronzen voetstuk de vermelding "*Beauté, Force, Sagesse*" mee. Uit foto's valt niet op te maken of op de wereldtentoonstelling het gips of het brons stond.

Het plaaster van de middengroep bleef in "Vooruit" en werd in het Feestpaleis tentoongesteld op de hogervermelde tentoonstelling van eind 1916 - begin 1917. In mei 1923 vroeg Van Biesbroeck verschillende kunstwerken terug, die in verscheidene inrichtingen van "Vooruit" berustten. Het is niet bekend of dit beeld erbij was.¹⁷

Suzanne Janssens' bewering dat de panelen met verheven beeldhouwwerk tijdens de Eerste Wereldoorlog vernield werden is onjuist.¹⁸ Getuige een brief van 13 december 1923 uitgaande van het College van Burgemeester en Schepenen aan de Commissie van het Museum voor Schone Kunsten: "*Nous vous prions d'autre part de nous faire connaître votre avis concernant le placement éventuel au Musée de la "Fontaine Monumentale" que Monsieur Van Biesbroeck a réalisée pour l'Exposition Universelle de 1913. Ce monument devait dans l'esprit de l'Administration Communale d'avant la guerre être coulé en bronze.*

Ce projet n'a pas pu être exécuté par le fait des événements qui se sont déroulés depuis et ne pourra vraisemblablement pas être réalisé à bref délai. Il nous a paru pourtant que l'oeuvre doit être conservée avec les soins voulus et peut être estimez vous qu'elle est digne de prendre place dans nos collections."¹⁹

Deze brief dateert uit de periode waarin Van Biesbroeck, op uitnodiging van Frédéric de Smet, in de "*Cercle Artistique et Littéraire de Gand*" een tentoonstelling hield. Een zestigtal schilderijen, tekeningen en pastels werden er tentoongesteld. Geen sculpturen, omdat de inpakking en de verzending ervan te kostelijk was.²⁰ Het was zijn eerste naoorlogse tentoonstelling te Gent. Ze werd overwegend zeer goed onthaald door de pers.

Sloeg de brief op de volledige monumentale fontein, of op de centrale groep, of op de zijpanelen?

In de correspondentie van het Gentse Museum voor Schone Kunsten bevindt zich tevens een quasi onleesbaar geworden doorschrift van een brief, te dateren tussen 19 en 24 februari 1925, en door de Inspectie van Schone Kunsten aan de Schepenen van Schone Kunsten gericht was. Het betreft een toegangszegging tot de opslagplaats van de plaasteren beelden van de monumentale fontein. De essentie ontsnapt echter door de slechte bewaar-

staat van het document.²¹ Waren de plaasters toen verdwenen?

De vraag kan gesteld worden of het middendeel van de fontein vóór de Eerste Wereldoorlog effectief reeds in brons werd gerealiseerd?

De archieven van de bronsgieterij zijn niet bewaard.

In de loop van 1918 gaf de Duitse bezetter aan de gemeentebesturen de opdracht een lijst binnen te leveren van alle bronzen beelden. (Het aantal op de kerkhoven moest niet gespecificeerd worden.) Deze lijst werd voor Gent tot nogtoe niet teruggevonden.

Wel kennen we uit het dagboek van Joseph Nève het verdwijnen van verschillende beelden: op 4 september 1918 de koperen beelden van het Postgebouw; op 23 september de vier beelden door L.J. Mast vervaardigd voor de Koninklijke Nederlandse Schouwburg, de twee beelden van Domien van den Bossche op de Verloren Kostbrug en het monument van Leie en Schelde van Graaf de Lalaing aan de Citadellaan. *"Les Allemands - ce peuple de la Kultur"* waren wel zo vriendelijk de beelden van Mast en Graaf de Lalaing naar de "Florida-fabriek" te voeren om er afgietsels van te maken.²² Ook andere beelden verdwenen op niet nader gepreciseerde momenten: het beeld van Graaf Oswald de Kerchove, de beelden van het Museum voor Schone Kunsten, het standbeeld van Prof. Guislain. Na de wapenstilstand werd dit laatste monument teruggevonden, evenals de beelden van Mast en Graaf de Lalaing.²³

Over *"Kracht, Schoonheid, Wijsheid"* wordt niet gesproken. Evenmin wordt het beeld vermeld in het *"Kriegs Album 1916"* door de Duitse Kommandantur uitgegeven.²⁴

Bij Drèze lezen we op 30 november 1912: *"Ook ware het te wenschen dat het gewrocht van den heer Van Biesbroeck bestendig werd door het in brons te doen gieten, om tot sieraad te blijven dienen van de Plaats, waar het ter gelegenheid der Tentoonstelling zal opgericht worden, en dat dit plein, na het einde der Tentoonstelling, behouden bleef als "Plaats der Wereldtentoonstelling van 1913", te midden eener rijke wijk, die weldra aldaar zou tot stand komen."*²⁵

De gegevens in het *"Gemeenteblad"* maken ons weinig wijzer. Vanaf begin 1915 zijn er verschillende beslissingen voor de aanwending van de gronden van de tentoonstelling van 1913 in het kwartier Sint-Pieters-Aalst.²⁶ Op 17 april 1923 kreeg de oude Grondwetplaats, die als erehof van de gewezen tentoonstelling tussen de Krijgslaan en Congreslaan was ingericht, de benaming Graaf de Smet de Naeyerplein.²⁷

Pas op 9 oktober 1925 las men: *"Rondom het Graaf de Smet de Naeyerplein zijn met steenslag belegde dreven van 20 m breedte voorzien. In het midden zouden behouden blijven: het monument van het "Ros Bayard" en den bassijn omringd door de leuning in metselwerk, zooals op den achtergrond, naar de Krijgslaan toe, het zinnebeeldig monument "Kracht, Wijsheid en Schoonheid"."*²⁸

Fig. 13. "Schoonheid, Kracht, Wijsheid" in het parkje van het Graaf de Smet de Naeyerplein (Copyright S.A.G.).

Het idee om bij de aanleg van het Maria-Hendrikaplein het "*Ros Beiaard*" daar op de achtergrond te plaatsen werd door de Commissie van Monumenten en Stadsgezichten ongunstig geadviseerd.²⁹ In 1932 werd de vijver vervangen door een grasperk.³⁰

Wanneer werd de centrale groep van de monumentale fontein in brons gerealiseerd en wanneer werd deze realisatie op zijn brede bakstenen sokkel midden het "*Miljoenenkwartier*" geplaatst? We blijven in het ongewisse.³¹

Wel willen we als hypothese stellen dat, als dit beeld in augustus 1914 nog niet in brons was gegoten, het niet uitgesloten was, dat men het idee had het op de sokkel van de achtergevel van het Feestpaleis te plaatsen.

Men kan zich echter afvragen welke indruk het daar - evenals trouwens als "*Hij Heersche*" op de voorgevel - op een hoogte van 30 à 40 meter zou gemaakt hebben?

André DESPRETZ

NOTEN

1. VANDENSANDE T., "*Huizen van, voor en door het Volk. Rond het Feestlokaal Vooruit in Gent.*", Monografieën Bouwkundig Erfgoed 3, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1988, p. 25.
2. "*Feestpaleis Vooruit*", Tentoonstelling Proka, 1981, p. 3-4.
3. STALLAERT R. & SCHOKKAERT L., "*Onder Dak, een eeuw volks- en gildehuizen.*", Bijdragen Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, nr. 5, Gent, 1987, p. 54.
4. Dagblad "*Vooruit*", 16.06.1914.
5. "*Volksalmanak Vooruit voor Noord- en Zuid-Nederland - 1905*", Gent, 1904, p. 35.
6. AVANTI, "*Een Terugblik*", 2de uitgave, Gent, 1935, dl. 3, p. 48.
7. ARNAUDIES F., "*J. van Biesbroeck, peintre et sculpteur*", Algiers, 1931, afbeelding nr. 35.
8. DE WEERDT D. & GELDOLF W., "*Camille Huysmans Geschriften en Documenten - VI A - Camille Huysmans en de Cultuur*", Antwerpen/Amsterdam, 1979, p. 150-152, Document 121.
9. A.M.S.A.B., "*Verslagboeken Coöperatieve. D7. 1910-1912*", p. 57-58, 20.01.1912; p. 64, 27.01.1912.
10. "*Esposizione Internazionale di Roma - Catalogo della Mostra di Belle Arti*", Bergamo, 1911, p. VII & 56.
COLLUCI C.W., "*Cronaca dell'Arte all'Estero - Jules Van Biesbroeck*" in "*Vita d'Arte*", 01.1911, p. 44-46.
11. Meegedeeld door Mevr. Violet Van Biesbroeck, dochter van de kunstenaar. Waarvoor mijn dank.
12. K.A.S.K. (=Koninklijke Academie voor Schone Kunsten), IV, 100, brief van 01.07.1927. De prefect van het Meisjesatheneum, Kortrijksesteenweg, 12, Gent vroeg het beeld terug aan de Gentse Academie voor Schone Kunsten waaraan het voor een expositie uitgeleend was. Dit omdat Van Biesbroeck uit Algerije overkwam. De Academie voldeed binnen de week aan dit verzoek.
13. HAERENS K., "*Standbeelden van Gent*", Gent, 1977, p. 97-99, nr. 39.
JANSSENS S., "*In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad*", Gent, 1980, p. 284-286.
14. PARMENTIER Ch., "*Histoire de la Rév..., L..., La Liberté à l'O.. de Gand*", ms., s.d. (1904?), Annexe XII "*Liste des membres 1901*", p. 169. Beide van Biesbroecks zijn vermeld bij "*Membres affectionnés*".
15. "*Stad Gent - Gemeenteblad 1912 - Tweede halfjaar*", Gent, 1912, p. 1401, 30.12.1912, nr. 28: "*Uitvoering in brons van het gewrocht van M.J. Van Biesbroeck "Force, beauté, sagesse"*".
16. DREZE G., "*Gand - Exposition - Organe officiel de l'exposition universelle et internationale de Gand en 1913*", Gent, 1912, jg. 2, afl. 21, p. 253; afl. 22, p. 265; afl. 24, p. 295. "*Gazette van Gent*", jg. 246, nr. 91, 19.04.1913.
17. A.M.S.A.B., "*Verslag Beheerraad Vooruit I - 17.12.1921 - 06.09.1924*", 12.05.1923: "*Er werd aan van Meenen opdracht gegeven deze zaak aan advocaat D'Assele te onderwerpen.*"
18. JANSSENS S., "*In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad*", Gent, 1980, p. 284-286.
19. Museum Schone Kunsten Gent, Documentatiemap Jules Van Biesbroeck.
20. B.R.U.G., Hs. III, 16, 22.08.1923; 29.08.1923.
21. Museum Schone Kunsten Gent, "*Correspondentie*", nr. 350, tss 19 & 24.02.1925.
22. S.A.G., Reeks XXI (6-9), o.m. Dagboek van Joseph Nève.
23. CAPITEYN A., "*Weinig werk, veel honger. De problemen van het dagelijks leven.*" in "*Gent en de Eerste Wereldoorlog. Het stadsleven in de jaren 1914-1918.*", Gent, 1991, p. 81.

24. *"Kriegs Album von Gent. Herausgegeben von der Photographischen Abteilung der Kommandantur Gent. 1916."*, Barmen, s.d.
Volgende beelden worden vermeld: p. 5 Metdepenninghen; p. 126 Prof. François Laurent; p. 131 Lieven Bauwens; p. 132 Gebroeders Van Eyck; p. 142 gevelbeelden Vlaams Theater; p. 154 Verloren Kostbrug; p. 155 Leie en Schelde; p. 163 Sakala; p. 164 Mastplanters.
 25. Drèze G., *"Gand Exposition - Gent Wereldtentoonstelling - 1913"*, 30.11.1912, afl. 24, p. 295.
 26. *"Stad Gent - Gemeentebld - Eerste halfjaar 1916"*, 23.06.1916, p. 642-648,: punt 2 *"Kwartier van St. Pieters-Aalst. Bepaalde aanwending van de gronden der Tentoonstelling van 1913."*
 27. *"Stad Gent - Gemeentebld - Eerste halfjaar 1923"*, 17.04.1923, p. 455.
 28. *"Stad Gent - Gemeentebld - Tweede halfjaar 1925"*, 09.10.1925, p. 425.
 29. *"Stad Gent - Gemeentebld - Eerste halfjaar 1926"*, 12.04.1926, p. 423.
 30. *"Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het Cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4nc. Stad Gent. 19de & 20ste-eeuwse stadsuitbreiding."*, Gent, 1982, p. 234-238.
 31. Volgens S. JANSSENS, *Op. Cit.*, werd het plein heraanlegd en kreeg het monument een nieuw onderstuk in voorbereiding voor de Floraliën van 1950.
-